

	ΜΑΘΗΜΑ - ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΗ ΥΛΗ	ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΑ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ & ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ
	ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ	ΜΑΝΟΣ Β. - ΣΟΛΩΜΟΥ Μ.
	ΤΜΗΜΑ	Ε1, Ε2, Ε6
	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	ΙΛΙΟΝ
	ΔΙΑΡΚΕΙΑ	3 ΩΡΕΣ

ΜΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΚΕΙΜΕΝΟ Ι

Το σημαινόμενο της ελευθερίας

1^η Τι σημαίνει η λέξη ελευθερία; Εδώ και πολύ καιρό της έχει αποδοθεί η αξία μίας επιθυμητής κατάστασης και αυτό συνέβαλε στον πολλαπλασιασμό των νοημάτων της. Από τον καιρό του Διαφωτισμού, ο Μοντεσκιέ παραπονιόταν: «Δεν υπάρχει λέξη που να προσέλαβε μεγαλύτερο αριθμό διαφορετικών νοημάτων από την ελευθερία». Και σε καιρούς πιο πρόσφατους, έχουμε δει τα πιο καταπιεστικά καθεστώτα να επικαλούνται διαρκώς την ελευθερία, σε σημείο, ώστε ο Άγγλος συγγραφέας Τζ. Όργουελ στο αναθεωρημένο βιβλίο του επινόησε το σύνθημα: «Η ελευθερία είναι σκλαβιά». Οι σημασίες, λοιπόν, που αποδόθηκαν σε αυτή τη λέξη είναι πολλαπλές.

2^η Σε πρώτο επίπεδο, η ελευθερία αντιτίθεται στην αναγκαιότητα, στον ντετερμινισμό¹. Οι άνθρωποι υπόκεινται σε πολυάριθμες εξαρτήσεις. Φορείς της γενετικής κληρονομιάς της οικογένειας κληρονομούν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά. Γεννιούνται στο εσωτερικό μίας γλώσσας και μίας κουλτούρας που τους μεταβιβάζουν έναν συγκεκριμένο τρόπο αντίληψης του κόσμου.

Ανήκουν σε μία τάξη και σε ένα περιβάλλον που τους επιβάλλει κοινές αντιδράσεις. Ζουν σε ένα τόπο και σε μία ιστορική περίοδο που τους εξομοιώνουν με τους συμπατριώτες τους και με τους συγχρόνους τους. Ωστόσο, καμία από αυτές τις εξαρτήσεις δεν είναι ανυπέρβλητη. Το άτομο μπορεί να ξεφύγει από τη χώρα του, από τη γλώσσα του, από το περιβάλλον του, από τα τραύματα της παιδικής του ηλικίας, μπορεί να αλλάξει τη φυσική του όψη ή ακόμη και το φύλο του. Το ανθρώπινο είδος διαθέτει αυτή την ικανότητα σε μεγαλύτερο βαθμό από τα άλλα είδη, επειδή ακριβώς διαθέτει μία συνείδηση που του επιτρέπει να λέει «Εγώ». Οι άνθρωποι υπακούουν στην αναγκαιότητα, αλλά μπορούν να κάνουν και χρήση της βούλησης και να ασκήσουν έτσι την ελευθερία τους. Μπορούν πάντοτε, έλεγε ο Ρουσώ, «να

υποκύψουν ή να αντισταθούν». Γι' αυτόν το λόγο είναι το μοναδικό είδος που γνωρίζει την ηθική κρίση. Σε κάθε κατάσταση, ο άνθρωπος μπορεί μέχρι ένα ορισμένο σημείο να επιλέξει την κατεύθυνση της δράσης του και επομένως να δράσει καλά ή κακά.

3^η Σε δεύτερο επίπεδο, η ελευθερία αντιτίθεται στη σκλαβιά, στην τυραννία, στον εξαναγκασμό. Η ζωή στην κοινωνία προϋποθέτει κοινούς κανόνες, αλλά αυτοί οι κανόνες μεταβάλλονται ανάλογα με το καθεστώς στο οποίο ζούμε. Σε ένα θεοκρατικό καθεστώς τα άτομα δεν έχουν το δικαίωμα να επιλέγουν ελεύθερα τη θρησκεία τους. Σε μία δικτατορία θα τιμωρηθούν, αν αντιταχθούν στις αποφάσεις της κυβέρνησης. Σε ένα ολοκληρωτικό καθεστώς, τα άτομα πρέπει να υποτάσσουν στην εξουσία όχι μόνο την επιλογή του τόπου κατοικίας ή του επαγγέλματός τους - για να μην αναφερθούμε στις πολιτικές επιλογές - , αλλά ακόμη και τις φιλίες και τους έρωτές τους. Οι φιλελεύθερες δημοκρατίες, όμως, εκκινούν από την αρχή ότι κάθε άτομο διαθέτει μία ιδιωτική σφαίρα, στην οποία καμιά εξουσία — ακόμα κι αν είναι εντελώς νόμιμη — δεν μπορεί να διεκδικεί δικαιώματα. Η ατομικότητα του κάθε πολίτη είναι πολύτιμη και για αυτό πρέπει να προστατεύεται.

4^η Τέλος, η τρίτη μορφή ελευθερίας είναι εσωτερική και πνευματική. Έγκειται στην αποφυγή του κομπορμιισμού, της αλλοτρίωσης, της ματαιοδοξίας. Πιστεύουμε ότι είμαστε ελεύθεροι, αλλά στην πραγματικότητα υπακούμε στους νόμους που μας επιβάλλονται από το πνεύμα των άλλων. Θέλουμε να γίνουμε αποδεκτοί από την κοινή γνώμη ή ακόμα και να αποθεωθούμε. Ένα αλλοτριωμένο «εγώ» συγχέεται με την εικόνα που του έχουν επιβάλει οι άλλοι, αυτοί που το περιβάλλουν. Ένα αυθεντικό «εγώ», όμως, έχει το θάρρος των γνώμών του και δεν ενδιαφέρεται υπερβολικά για το «τι θα πει ο κόσμος». Από την καθολική αποδοχή προτιμά την πίστη στα ιδανικά του και επομένως στον εαυτό του.

5^η Η ικανότητα να ασκούμε την ελευθερία ταυτίζεται με τον ίδιο τον ορισμό της ανθρώπινης ύπαρξης. Αλλά αυτή δεν είναι η μοναδική αξία που αγαπάμε και γι' αυτό η απεριόριστη ελευθερία δεν είναι επιθυμητή. Πρώτα, επειδή ζούμε μαζί με άλλους ανθρώπους και οι επιθυμίες μας δεν εναρμονίζονται υποχρεωτικά με τις δικές τους. Η ζωή στην κοινωνία επιτυγχάνεται, επειδή υπάγεται στη δικαιοσύνη μάλλον παρά στην ελεύθερη βούληση των ατόμων. Αν τίποτε δεν παρεμβαίνει για να θέτει όρια στην ελευθερία, τότε θα μετράει μόνο η δύναμη. Η ελευθερία του ισχυρότερου συνεπάγεται την υποταγή του ασθενέστερου.

¹Ντετερμινισμός= αιτιοκρατία. Πρόκειται για φιλοσοφική θεωρία που υποστηρίζει την αιτιοκρατία, δέχεται, δηλαδή, ότι κάθε γεγονός, φαινόμενο, ενέργεια κ.τ.λ. καθορίζεται απόλυτα από τις αιτίες του.

ΜΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΚΕΙΜΕΝΟ II

Το Πέπλο του Αγώνα της Ελευθερίας

1^η «Ο σύγχρονος άνθρωπος είναι σκλάβος της εξέλιξης. Δεν υπάρχει πρόοδος που δεν καταλήγει να τον υποδουλώσει εντελώς». Με αυτά τα λόγια, ο Γάλλος ποιητής Paul Valery παρουσιάζει τη νέα τάξη πραγμάτων που διαμορφώθηκε μέσα από τα χρόνια σχετικά με την ελευθερία. Η έννοια της λέξης «εξέλιξη» δεν έχει καμία σχέση με την έννοια της λέξης «ελευθερία». Αντίθετα, διαπιστώνει ότι οδηγεί στην ψυχική υποδούλωση του ανθρώπου. Η εικονική πρόοδος και η εξέλιξη του κάθε λαού δεν μπορούν να συσχετίζονται με αξίες, όπως η ελευθερία, για την οποία οι λαοί έχουν ονειρευτεί, αγωνιστεί και ξεψυχήσει.

2^η Ξεφυλλίζοντας την ιστορία κατά περιόδους, ο κάθε λαός αγωνιζόταν για αλλαγές καθοριστικές για το μέλλον του. Έκανε σχέδια, είχε τόλμη, είχε πυγμή! Τον θάνατο τον αντίκριζε κατάματα. Ο κάθε άνθρωπος που αντιλαμβάνεται τον λόγο και την αξία του αγώνα του είναι έτοιμος να θυσιαστεί για αυτόν. Ο πρώην Αμερικανός πρόεδρος Thomas Jefferson είπε χαρακτηριστικά: «Το δέντρο της ελευθερίας πρέπει να αναζωογονείται από καιρού εις καιρόν με το αίμα πατριωτών και τυράννων. Είναι το φυσικό της λίπασμα».

3^η Και κάπως έτσι έρχονται στο μυαλό μου λαοί που έζησαν κάτω από τον ζυγό της δουλείας, υπέστησαν την απόλυτη εξαθλίωση, τη στέρηση κάθε ελευθερίας για να θεοποιούνται τα υψηλά στρώματα της κοινωνίας. Ήταν πολύ λίγοι αυτοί που πίστευαν ότι θα καταφέρουν να ανατρέψουν ολόκληρες «αυτοκρατορίες», οι περισσότεροι, όμως, ήταν έτοιμοι να αποτελέσουν το λιθαράκι για την επόμενη «επανάσταση» και την κάθε επόμενη, μέχρι να επιτευχθεί η ελευθερία και η ισότητα στις κοινωνίες. Για αυτές τις αρετές έπεσαν χιλιάδες νεκροί, αλλά τουλάχιστον έπεσαν περήφανα, αντικρίζοντας τον λόγο για τον οποίο ήθελαν να ζουν!

4^η Αφουγκραζόμενοι, λοιπόν, αυτούς τους αγώνες, είναι χρέος μας η συνέχιση και η ενδυνάμωση των αξιών, όπως η ελευθερία και η ισότητα. Έχουμε χρέος να παραδώσουμε μία κοινωνία με γερές βάσεις και αρχές, έτσι ώστε να είναι σε θέση να αντεπεξέλθει σε αντίξοες συνθήκες, ξέροντας τι πρέπει να απαιτήσει. Να θυμόμαστε, λοιπόν, πάντα τα λόγια του Thomas Jefferson: «Το τίμημα της ελευθερίας είναι η συνεχής επαγρύπνηση».

Φρίζος Νικολάου, εφ. Ελευθεροτυπία, 14 Νοεμβρίου 2023, αναδημοσιευμένη έκδοση (Διασκευή)

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΙΙΙ

Ε-λευ-θε-ρί-α

Θα ξαναπείς την ίδια λέξη
γυμνή
αυτήν
που για αυτήν έζησες
και πέθανες
που γι 'αυτήν αναστήθηκες
(πόσες φορές;)
την ίδια.

Έτσι όλη νύχτα
όλες τις νύχτες
κάτω απ 'τις πέτρες
συλλαβή-συλλαβή
σαν τη βρύση που στάζει
στον ύπνο του διψασμένου
στάλα-στάλα
ξανά και ξανά
κάτω απ' τις πέτρες
όλες τις νύχτες

μετρημένη στα δάχτυλα
απλά
όπως λες πεινάω
όπως λες σ' αγαπώ
έτσι απλά
ανασαίνοντας
μπροστά στο παράθυρο
ε-λευ-θε-ρί-α.

Γ.Ρίτσος, Ποιήματα, Δ' Τόμος, Κέδρος

ΘΕΜΑ Α

Α1. Να παρουσιάσετε τους παράγοντες εκείνους που απειλούν την ανθρώπινη ελευθερία, σύμφωνα με το **Κείμενο Ι**. Το περιληπτικό σας κείμενο έχει έκταση 70-80 λέξεων.

Μονάδες 20

ΘΕΜΑ Β

B1. Για καθεμιά από τις παρακάτω προτάσεις των Κειμένων Ι και ΙΙ να γράψετε στο τετράδιό σας το γράμμα αρίθμησης της και δίπλα Σωστό ή Λάθος, σύμφωνα με το νόημα των κειμένων. Να τεκμηριώσετε την απάντησή σας με συγκεκριμένες αναφορές από τα κείμενα.

Α) Τα όρια της ανθρώπινης δράσης δεν είναι πεπερασμένα.

Β) Το πολιτειακό είδος καθορίζει το περιεχόμενο της διαλεκτικής σχέσης ανάμεσα στους κανόνες συμβίωσης και τον τρόπο λειτουργίας μιας κοινωνίας.

Γ) Η απόλυτη ελευθερία δεν είναι απευκταία, γιατί επιφέρει το «δίκαιο του ισχυρότερου».

Δ) Η έννοια της εξέλιξης αντιστρατεύεται την έννοια της ελευθερίας.

Ε) Στο παρελθόν οι αξίες δεν νοηματοδοτούσαν τη ζωή των ανθρώπων.

Μονάδες 10

B.2.α. Αν πρόθεση του συγγραφέα στην τελευταία παράγραφο του **Κειμένου Ι** «Η ικανότητα να ασκούμε...του ασθενέστερου» είναι να υποστηρίξει ότι «η απεριόριστη ελευθερία δεν είναι επιθυμητή», πώς ο τρόπος με τον οποίο οργανώνει την παράγραφο εξυπηρετεί την πρόθεση αυτή;

Μονάδες 7

β. Στην δεύτερη και τρίτη παράγραφο του **Κειμένου ΙΙ** παρατηρείται μια βασική αρχή του στοχαστικού λόγου που παραπέμπει στην συνειρμική προσέγγιση των ιδεών από πλευράς του δοκιμιογράφου. Εντοπίστε δύο κειμενικά παραδείγματα που να επιβεβαιώνουν αυτόν τον τρόπο ελεύθερης προσέγγισης των ιδεών και προσδιορίστε τα αντίστοιχα γλωσσικά μέσα εκφοράς τους σχολιάζοντας επαρκώς τη σημασιολογική και χρηστική τους λειτουργία.

Μονάδες 10

B.3. Σε ποιο βαθμό συνομιλούν τα αποσπάσματα των δύο κειμένων αναφοράς που ακολουθούν (υπογραμμισμένα σε κάθε κείμενο);

1^ο: «Οι άνθρωποι υπακούουν στην αναγκαιότητα, αλλά μπορούν να κάνουν και χρήση της βούλησης και να ασκήσουν έτσι την ελευθερία τους. Μπορούν πάντοτε, έλεγε ο Ρουσώ, «να υποκύψουν ή να αντισταθούν»(2^η παράγραφος, Κείμενο Ι).

2^ο: «Ο σύγχρονος άνθρωπος είναι σκλάβος της εξέλιξης. Δεν υπάρχει πρόοδος που δεν καταλήγει να τον υποδουλώσει εντελώς» (1^η παράγραφος, Κείμενο ΙΙ)
Η απάντησή σας εκτείνεται σε μια παράγραφο 60-70 λέξεων.

ΘΕΜΑ Γ

Ποιο είναι το κεντρικό θέμα του ποιήματος ,κατά την άποψή σας; Να απαντήσετε αξιοποιώντας τρεις τουλάχιστον κειμενικούς δείκτες. Θεωρείτε ότι ενδιαφέρει εσάς και τους συνομηλίκους σας; (150-200 λέξεις)

Μονάδες 15

ΘΕΜΑ Δ

Δ1. «Από τον καιρό του Διαφωτισμού ο Μοντεσκιέ παραπονιόταν: «Δεν υπάρχει λέξη που να προσέλαβε μεγαλύτερο αριθμό διαφορετικών νοημάτων από την ελευθερία». Και σε καιρούς πιο πρόσφατους, έχουμε δει τα πιο καταπιεστικά καθεστώτα να επικαλούνται διαρκώς την ελευθερία...».Από το συγκεκριμένο απόσπασμα του Κειμένου Ι διαπιστώνεται ότι η ελευθερία των σύγχρονων κοινωνιών αποτελεί μια συνεχώς διακυβευόμενη κατάσταση ικανή να οδηγήσει τους λαούς σε μια πολυσχιδή παραβίαση των δικαιωμάτων τους που συνιστούν αποτέλεσμα μακραίωνων αγώνων. Με αφορμή την Παγκόσμια Ημέρα της προάσπισης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και της Αυτοδιάθεσης των Λαών, εκφωνείτε έναν προσχεδιασμένο δεκάλεπτο προφορικό λόγο(350-400 λέξεων),στη Βουλή των Εφήβων, ως εκπρόσωπος της σχολικής σας κοινότητας, στον οποίο:

Α)Αναλύετε τους παράγοντες που επιβάλλουν την συνεχή επαγρύπνηση για την καθολική προάσπιση της ελευθερίας.

Β)Προσδιορίζετε εκείνες τις πολιτικές με τις οποίες θεωρείτε ότι μπορείτε να αντιδράσετε, ως ενεργοί πολίτες, ώστε να υπερασπίσετε συστηματικές προσπάθειες φαλκίδευσης της ελευθερίας.

Αντλείτε ιδέες και από τα τρία κείμενα αναφοράς

Μονάδες 30